

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA O'QUV-DIDAKTIK
MATERIALLARDAN TOG'RI FOYDALANISH.**

Muallif: Ruzibayeva Gulbaxor Inomjon qizi.

Andijon viloyati Buloqboshi

tumani 9-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv-didaktik materiallardan to'g'ri foydalanish yuzasidan bir qancha ko'rsatmalar berib boriladi. Ushbu maqola ayrim yosh tarbiyachi o'qituvchilar uchun munosib qarshi olinsa hursand bo'lamiz albatta.*

Kalit so'zlar: *XTB, simpatiya, antipatiya, destruktiv, xarizmatik nazariyasi, Lider, Ijtimoiy.*

KIRISH

Biz ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv-didaktik materiallardan to'g'ri foydalanishda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni ijrosini ta'minlash, shuningdek, ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga samarali ta'lim-tarbiya berish hamda qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida Vazirlar Mahkamasining qaror va farmoyishlari bilan yaqindan tanishish.

Maktabgacha ta'lim muassasasida metodik ishlar

Ushbu darslikda maktabgacha ta'limning asosiy masalalari, jumladan MTM metodistining faoliyati, unga qo'yiladigan kasbiy va malakaviy talablar, pedagogic jamoaga raxbarlik qilish, MTM ta'lim - tarbiya va metodik ishlarni rejalashtirish, ilg'or tajribalarni o'rganish va tadbiiq qilish, turli yosh guruxlarida bolalar hayoti va faoliyatini tashkil etish, maktabgacha ta'limning gigienik asoslari kabilar yoritiladi.

Darslik o'rta maxsus kasb - xunar muassasalari maktabgacha ta'lim va maktabgacha, oilaviy va maxsus ta'lim tarbiyachisi yo'nalishlari o'quvchilari uchun mo'ljallangan. Undan oliy pedagogik ta'lim muassasalari o'qituvchi va talabalari ham foydalanishlari mumkin. Maktabgacha ta'limni tashkil etishning maqsad vazifalari, ta'lim sohasidagi

qonun xujjatlarida maktabgacha ta'limning yoritilishi, maktabgacha ta'lim muassasasi uslubchisi lavozimi, uning ish faoliyati, unga qo'yiladigan asosiy kasbiy talablar, uslubchi tomondan jamoani boshqarish va liderlik jihatlari to'g'risida nazariy bilimlar berish.

Maktabgacha ta'limning Davlat harakteri, uning xalq ta'limi tizimida tutgan o'rni

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich turi hisoblanadi hamda O'zbekistan Respublikasini Ta'lim to'g'risida va «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» to'g'risidagi qonunlari talablari asosida tashkil etildi. Maktabgacha ta'lim sog'lom, har tomonlama etuk bolalarni tarbiyalash uchun zarur tashkiliy, uslubiy, psixologiq pedagogik shart - sharoitlar yaratadi, bolalarni maktabda muntazam ravishda ta'lim olishga tayyorlashda ota - onalarga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim bola 6 - 7 yoshga etguncha oilada, hamda davlat va nodavlat maktabgacha bolalar muassasalarida amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim, bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim - tarbiyasiga qo'llaydigan Davlat talablariga muvofiq sog'lom va etuk maktabda

o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi.

Maktabgacha ta'limning vazifalari:

Bolalarning hayotini muhofaza qilish va sog'lig'ini mustahkamlash;

Bola shaxsi asoslarini shakllantirish, uning bilimga qiziqishlarini rivojlantirish;

Bolaning intellektual, shaxsiy va jismoniy rivojlanishini ta'minlash;

Bolaning rivojlanishidagi nuqsonlarni zarur tarzda tuzatish;

Bolalarni milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish;

Bolalarni maktabda o'qishga tayyorlash.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning hamma turlari bilan mustahkam aloqada olib boriladi. «O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida - oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir, hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega» deyilgan. Shuningdek, voyaga etmaganlar - davlat himoyasidir - deb uqtiriladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi oila va jamiyatning bolalarga g'amxo'rlik qilish, milliy va mintaqa xususiyatlarini hisobga olgan holda har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash va rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida tashkil etiladi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyada onalik va bolalikni Davlat tomonidan muhofaza qilinadi deb, uqtiriladi. Ijtimoiy maktabgacha ta'lim - bu Davlat tomonidan tashkil etiladigan Davlat muassasalari bo'lib, unda maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ta'lim va tarbiya beriladi. Ijtimoiy maktabgacha ta'limning vujudga kelishi asosan 1917-1918 yillardan keyingi davrlarga to'g'ri keladi. Bunda xalq komissarligining maktabgacha tarbiya bo'yicha 1917 yil 20 noyabrdagi deklaratsiyasi «Bolalar himoyasi Kengashining tuzilishi mamlakatda Davlat tomonidan maktabgacha

ta'lim muassasalarini ko'plab ochilishi maktabgacha tarbiya bo'yicha xodimlarni tayyorlash vazifalarini qo'yadi. Xotin-qizlarni mamlakatimizning xo'jalik va siyosiy hayotiga etish ishlari maktabgacha ta'lim muassasalari tarmoqlarini kengaytirish va qishloqda dastlabki maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etishda qadam qo'ydi. 1918-yilda Turkiston Xalq komissarligi qoshida maktabgacha tarbiya bo'limi tashkil etiladi. Bu bo'limning vazifasi joylarda katta tashkiliy ishlarni - maktabgacha ta'lim muassasalari uchun joy qidirish va ularni kerakli jihozlar bilan ta'minlash, tarbiyachilar tanlash va ota-onalar o'rtasida pedagogik tashviqot qilishdan iborat edi.

Kadrlar tayyorlash milliy Dasturida maktabgacha ta'limning vazifalari quyidagicha izohlanadi: Maktabgacha ta'lim bola sog'lom, har tomonlama kamol topib shakllanishini ta'minlaydi, unda o'qishga intilish hissini uyg'otadi, uni muntazam ta'lim olishga tayyorlaydi. Maktabgacha ta'lim bola 6-7 yoshga etgunicha davlat va nodavlat

maktabgacha ta'lim muassasalarida hamda oilalarda amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim maqsadi va vazifalarini ro'yobga chiqarishda mahallalar, jamoat va xayriya tashkilotlari, xalqaro fondlar faol ishtirok etadi. Maktabgacha tarbiyani rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim bo'ladi:

Malakali tarbiyachi va pedagog kadrlarni ustivor ravishda tayyorlash;

Maktabgacha ta'limni samarali psixologik - pedagogik uslublarini izlash va joriy etish;

Bolalarni oilada tarbiyalashni tashkiliy, psixologik, pedagogik va uslubiy

jihatdan ta`minlash;

Zamonaviy o`kuv - uslubiy qo`llanmalar, texnik vositalar, o`yinchoqlar va o`yinlar yaratish hamda ularni ishlab chiqarish;

Maktabgacha yoshdagi bolalarni xalqning boy madaniy - tarixiy merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida ma`naviy - axloqiy jihatdan tarbiyalash uchun shart - sharoitlar yaratish;

Maktabgacha ta`lim muassasalarining har xil turlari uchun turli variantlardagi ta`lim dasturlarini tanlab olish, maktabgacha tarbiyaning barcha masalalari bo`yicha malakali maslahat xizmati ko`rsatish imkoniyatini yaratish;

Maktabgacha tarbiya va sog`lomlashtirish muassasalari tarmog`ini qo`llabquvvatlash va rivojlantirish mexanizmini ishlab chiqish.

Maktabgacha ta`lim muassasasining ta`lim-tarbiyaviy ishlar sohasidagi huquq va burchlari. Maktabgacha ta`lim muassasasida bolalar, ota-onalar yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslar va pedagog xodimlar ta`lim jarayonining qatnashchilari hisoblanadi. Maktabgacha ta`lim muassasasida vasiylik kengashlari tashkil etiladi, ularni saylash tartibi va ularning vakolatlari maktabgacha ta`lim muassasasining

ustavlarida belgilanadi. Vasiylik kengashlarining faoliyati belgilangan tartibda O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan kengashi to`g`risidagi namunaviy nizom asosida amalga oshiriladi. Bolalarni qabul qilishda maktabgacha ta`lim muassasasi ota-onalari yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslarni muassasaning ustavi va uning faoliyatini tartibga soladigan boshqa hujjatlar bilan tanishtirilishi shart. Maktabgacha ta`lim muassasasi bilan ota-onalar yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslar o`rtasidagi o`zaro munosabatlar shartnoma bilan tartibga

solinadi. Shartnoma o`qitish, tarbiyalash, qarab turish va parvarish qilish jarayonida paydo bo`ladigan tomonlarning huquqlari, majburiyatlari va javobgarligini o`z ichiga oladi. Ota-onalar yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslar:

O`z bolalar uchun o`qitish va tarbiyalashning shakllarini, maktabgacha ta`lim muassasalari tipini va ta`lim berish tilini tanlash;

Maktabgacha ta`lim muassasasi ma`muriyatidan maktabgacha ta`lim muassasasining ustaviga muvofiq bo`lgan zarur shart-sharoitlar ta`minlanishini talab qilish;

Bolaning shaxsiga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo`lishni talab qilish;

Bolalarning bolalar maktabgacha ta`lim muassasasidagi hayot kechirishini tashkil etishda faol ishtirok etish;

Rejim doirasida ular uchun qulay bo`lgan istalgan vaqtda bolalarni maktabgacha ta`lim muassasasiga olib kelish va undan olib ketish huquqiga ega;

Ota-onalar yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslar qonun hujjatlariga va shartnomaga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo`lishlari mumkin. Ota-onalar yoki ularning o`rnini bosuvchi shaxslar quyidagilarga majbur:

Bolalarning jismoniy va psixik sog`lig`i uchun g`amxo`rlik qilish;

Bolaning qadr-qimmatiga hurmat bilan munosabatda bo`lish, unda mehnatsevarlik, ezgulik, mehr-shavqat fazilatlarini, o`zidan kata yoshdagilarga hurmat bilan munosabatda bo`lish tuyg`ularini tarbiyalash;

Belgilangan me`yorlarga muvofiq bolalar bog'chasida bolaning ta`minotiga to'lovni o'z vaqtida to'lash;

Bolalarni oilada tarbiyalash uchun zarur shartsharoitlarni ta`minlash;

Bolalarning to'laqonli ovqatlanishini, ularda shaxsiy gigiena ko'nikmalarini shakllantirilishini qat`iy kuzatib borish, bolani maktabgacha ta`lim muassasasiga ozoda kiyingan xolda olib kelish.

Ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvichi shaxslar qonun hujjatlariga va shartnomaga muvofiq boshqa majburiyatlar ham olishlari mumkin. Maktabgacha ta`lim muassasasi tarbiyalanuvchisi va xodimlari o'rtasidagi munosabatlar o'zaro hamkorlik, bolaning shaxsini hurmat qilish va unga shaxsiy xususiyatlariga muvofiq rivojlanishi uchun erkinlik berish asosida olib boriladi. Maktabgacha ta`lim muassasasi jamoasini butlashtartibi namunaviy shtat jadvaliga muvofiq belgilanadi. Tegishli pedagogik ma`lumotiga, kasbiy tayyorgarlikka va yuksak axloqiy sifatarga ega bo'lgan shaxslar pedagogik faoliyati bilan shugullanish huquqiga ega. Sud xukmi yoki tibbiy xulosaga muvofiq pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishi taqiqlangan shaxslarni ushbu faoliyat bilan shug'ullanishiga yo'l qo'yilmaydi.

Maktabgacha ta`lim muassasasi uslubchisi, uning huquqi, vazifalari va unga qo'yilgan talablar.

Ta`lim to'g'risidagi qonunning «Ta`lim tizimi boshqarish» nomli 4 bo'limi, 25 moddasida shunlay deyiladi: Ta`lim soxasida yagona davlat tizimini amalga oshirish Davlat boshqaruv organlariga rahbarlik qilish ta`limni rivojlantiruvchi dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish har bir rahbarning bosh vazifalaridan biridir. Maktabgacha ta`lim to'g'risidagi Nizomda ham maktabgacha ta`lim muassasalarini boshqarish va kadrlar tayyorlash ishlarini amalga oshirish, rahbarning huquq doirasi kafolatlari belgilab berilgan. Maktabgacha ta`lim muassasasi ustavida har bir bolalar muassasasi tomonidan qabul qilingan ustaviga binoan uslubchining ish jarayonida huquq va vazifalari aniqlab belgilab beriladi, ya`ni uslubchi, birinchidan, oliy yoki o'rta maxsus ma`lumotiga bo'lgan etakchi metodik jihatdan kuchli ma`naviy, siyosiy ongi, dunyoqarashi keng tadbirkor, kamida bitta xorijiy tilni biluvchi pedagoglardan tayinlanadi. Shuningdek, uslubchi quyidagilarni bilishi lozim: maktabgacha bolalar muassasasidagi ta`lim - tarbiyaviy ishga metodik rahbarlikni amalga oshiradi;

«Uchinchi ming yillikning bolasi» Dasto'rining bajarilishini ta`minlaydi va nazorat qiladi, ta`lim - tarbiyaviy ishning to'g'ri uyushtirilishi uchun javobgar;

ilg'or pedagogik tajribani o'rganadi, umumlashtiradi va tarqatadi,

pedagogik kengashda ko'rib chiqish uchun zarur materiallarni tayyorlaydi; maktabgacha bolalar muassasasidagi metodik kabinetning ishini tashkil qiladi; bolalarnng yoshlariga muvofiq pedagogik qo'llanmalar va o'yinchoqlarni tanlaydi;

ota-onalar o'rtasida pedagogik bilimlarni tashviqot qilish, turli guruh tarbiyachilari, shuningdek, maktabgacha bolalar muassasasi va maktab ishida ketma ketlilikni ta`minlash bo'yicha ishni uyushtiradi. Uslubchi oliy pedagogik ma`lumotga (maktabgacha ta`lim bo'limi) ega bo'lgan yoki o'rta pedagogik (maktabgacha bo'limi) ma`lumotiga va kamida 3 yil pedagogik stajiga ega bo'lgan eng yaxshi tarbiyachilardan tayinlanadi. O'z hamkasblarining hurmatini qozonishi va ularga o'z vazifalarini

muvaffaqiyatli bajarishlarida yordam berish uchun uslubchi qanday rahbarlik

sifatlariga ega bo'lishi kerak? Uslubchi faqat yaxshi nazariy tayyorgarlikkagina emas, balki bilimlarni amalda qo'llash ko'nikmasiga ham ega bo'lishi zarur. Tajribali uslubchining tashabbuskorligi va ishga ijodiy yondoshishi: g'oyalarni umumlashtira bilish, maqsadga muvofiq ishlash, har bir tarbiyachining imkoniyat va qobiliyatlarini hisobga olishiga qarab farqlanadi. Uslubchi talablarni qo'yishda talabchan va qat'iy bo'lishi kerak. Rahbarning o'ziga buysinuvchilar bilan muloqotning emotsional - irodaviy tomonini ifodolovchi bu sifatlar rahbarlik uslubining muhim xislatini, talabchanlikni hosil qiladi. Yuksak talabchanlikni sezgirlik, xayrixoxlik, odamlarga hurmat bilan birga olib borish zarur. Talabchanlik - bu qattiqqo'llik degan gap emas. Buyruqlar, qattiq tanbehlar, xayfsanlarning foydasidan ko'ra zarari ko'proq va bu odatda rahbarning kuchliligidan emas, balki zaifligidan dalolat beradi. Maktabgacha ta'lim muassasasi uslubchisining ta'lim - tarbiyaviy faoliyatining samaradorligi uning obro'si ko'p jihatdan pedagoglar jamoaning jipslashganligiga, eng avvalo butun maktabgacha ta'lim muassasa rahbar yadrosida birlik va o'zaro tushunishning mavjudligiga bog'liq bo'ladi. Tarbiyachilarning aniq intizomi va ishda uyushqoqligini ta'minlash; jamoada jamoatchilik fikrini, tarbiyachilarning bir - birlarining kamchiliklariga tanqidiy munosabatini shakllantirish, mehnat faolligi va ijodiy ishlash ehtiyojini rag'batlantirish; qabul qilingan qarorlar echimini ta'minlash kabi ijtimoiy -

psixologik masalalarini hal qilish uslubchi uchun birmuncha murakkablik qiladi. Har bir yosh mutaxassis ishini endi boshlayotgan yosh tarbiyachi maslahatlar olib turishi uchun unga tajribaliroq murabbiy va obro'liroq tarbiyachini birlashtirish lozim. Yosh mutaxassisning kasb mahoratini egallab olishi osonlik bilan bo'lmaydi. Mana shuning uchun ham yosh pedagog ishining ilg'or metodlari va usullarini egallashga, o'z bilimlarini doimo to'ldirib borishga, erishilganlar bilan cheklanmay, tarbiya asoslarini egallash ishtiyokini singdirishga yo'llash uslubchining vazifasi hisoblanadi. Uslubchining doimiy hujjatlari qatoriga guruhlardagi ta'lim - tarbiyaviy va sog'lomlashtirish ishlarini nazorat qilish daftari (jurnali) ham kiradi. Unda uslubchi o'zining guruhlarda bolalarning o'quv, o'yin, mehnat faoliyatlarini o'rganishga doir ishini; tarbiyachilar ishining sifatini; bolalarning dasto'rining turli bo'limlari bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarining tahlili; bolalarning xulq - atvor madaniyati, ma'naviy - irodaviy sifatlarini, jamoada yashash ko'nikmalarini egallaganlik darajalari va shu kabilarni aks ettiradi. Uslubchi tarbiyachilar ishidagi ijobiy jarayonlarni va kamchiliklarni qayd etadi, ularning qiyinchiliklari va muvaffaqiyatsizliklari sabablarini tahlil qiladi hamda ishni yaxshilashning aniq yo'llarini ko'rsatadi. Maktabgacha ta'lim muassasasi (yasli - maktabgacha ta'lim muassasasi) tarbiyachi - uslubiyotchisi lavozimining malaka tavsiflari Maktabgacha ta'lim muassasasi (yasli - maktabgacha ta'lim muassasasi) tarbiyachi - uslubiyotchisi lavozimining majburiyatlariga quyidagilar kiradi:

a) maktabgacha ta'lim muassasasi (yasli - maktabgacha ta'lim muassasasi) jamoasi o'quv - tarbiyaviy faoliyatiga metodik uslubchilik qiladi, barcha yosh guruxlarida bolalarni tarbiyalash va o'qitish dasturlarining bajarilishini ta'minlaydi va nazorat qiladi, bevosita bolalar bilan ishlovchi tarbiyachilarga va tibbiy xamshiralarga zarur metodik yordam ko'rsatadi.

b) maktabgacha ta'lim muassasasida metodik kabinet ishini tashkil qiladi, bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha yo'riqnoma - metodik materiallarni umumlashtiradi, ilg'or tarbiyani o'rganadi va umumlashtiradi, tarbiyachilar va tibbiy xamshiralalar orasida tajriba

almashish ishlarini tashkil qiladi tarbiyachilar uchun ularga amaliy yordam berish maqsadida maslahatlar o'tkazadi;

v) bolalar tarbiyachisining dolzarb masalalarini pedagogik kengashning muhokamasiga qo'yadi, pedagogik kengashlarga materiallar tayyorlash va unda tarbiyachilarning faol ishtirokini ta'minlaydi, qabul qilingan qarorlarning bajarilishini nazorat qiladi, ota - onalar orasida pedagogik bilimlarning tashviqoti bo'yicha, maktabgacha ta'lim muassasalar va maktablardagi turli yosh guruxlari bo'yicha tarbiyachilar ishida izchillikni ta'minlash bo'yicha ishni tashkil qiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi (yasli - maktabgacha ta'lim muassasasi) tarbiyachi - uslubiyotchisi quyidagilarni bilishi kerak:

a) —Ta'lim to'g'risidagi, —Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risidagi qonunlarini, maktabgacha ta'limga qo'yilgan davlat talablarining mazmunini, xukumatning tegishli qarorlari, Xalq ta'limi vazirligining buyruqlari, farmoyishlari, buyruqnomalari, metodik va me'yoriy xujjatlarini, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash dasturi va tarbiyaviy ishlar kontsepsiyasini;

b) maktabgacha pedagogika va psixologiyani, maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalash shakl va metodlarini, maktabgacha ta'limga davlat talablarini nazorat qilish shakllari va metodlarini, bolalar hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish qoidalarini;

v) pedagogik fan va aialiyotda ishlab chiqilgan me'yoriy - metodik xujjatlarni, o'quv va tarbiya jarayonida o'qitish texnikaviy vositalardan foydalanish amaliyotini. Maktabgacha ta'lim muassasasi (yasli - maktabgacha ta'lim muassasasi) tarbiyachi - uslubiyotchisi lavozimiga quyidagi malaka talalari qo'yiladi:

- a) Oliy yoki o'rta maxsus pedagogik (maktabgacha) ma'lumot;
- b) uch yildan kam bo'lmagan pedagogik ish staji.